

Odovědi kandidátů a kandidátek do předsednictva Grantové agentury ČR

prof. Wilken Engelbrecht (Univerzita Palackého v Olomouci)

1. Co považujete za největší systémový problém GA ČR?

- [Vůbec největší systémový problém GA ČR je nedostatek finančních prostředků. Sice nelze očekávat finance na úrovni skandinávských či západoevropských států, ale rozhodně lze očekávat ekvivalent. Z porovnání např. s nizozemskou organizací NWO vyplývá, že rozpočet by měl být zhruba o 50% vyšší, když bereme v úvahu, že HDP ČR je dle Eurostatu na 80% evropského průměru a nizozemský HDP je na 127% evropského průměru.
- [Zřejmě si to začíná uvědomovat i vláda ČR, která přidala na vědu a výzkum, byť nikoli požadovaných 2,7 miliardy korun, ale 900 mil. Kč.
- [Interně je největší systémovou chybou nedostatek komunikace. Velmi výstižné je např., že donedávna typy projektů na stránkách „typy projektů“ a na (již zrušených) stránkách „podpora výzkumu“ se značně lišily.

2. O jakou hlavní změnu ve fungování GA ČR budete usilovat a jakými prostředky?

- [Striktněji oddělit předsednictvo a panely. Nemělo by se stát, že předsednictvo zasáhne ex post do pozitivního rozhodnutí panelů/oborových komisí (nehledě na prohlášení Kontrolní rady ze dne 20. března 2014, že rozhodnutí bylo správné).
- [Osobně bych dal větší pravomoc oborovým komisím a panelům. V zájmu předcházení střetu zájmů by se zejména členové oborových komisí (a Předsednictva) měli zřeknout jakéhokoli podávání grantů do GA ČR během doby působení v komisích/Předsednictvu (viz i 4).
- [Mělo by se sestavit etická pravidla – např. působení na stejné univerzitě/pracovišti, příbuznost do třetího kolena, ekonomické zájmy by měly automaticky vést k tomu, že člen panelu se nezabývá s určitou žádostí. Taková pravidla např. platí v nizozemské organizaci NWO (<http://www.nwo.nl/en/documents/nwo/legal/nwo-code-of-conduct-on-conflicts-of-interest>)
- [V případě opravdu vážného podezření na selhání oborové komise (v podstatě argumentace Předsednictva GA ČR v kauze obou „excelentních“ grantů) by Předsednictvo nemělo jednat samostatně, ale mělo by žádat prověření Kontrolní rady GA ČR, popř. upozornit oborovou radu na problematiku a vyžadovat přehodnocení.
- [Nejvážnější problém je nedostatek komunikace s akademickou veřejností. Ta by se měla výrazně zlepšit (viz 3).

3. Jakými způsoby by podle Vás měla GA ČR zlepšit komunikaci s akademickou obcí a obnovit u ní narušenou důvěru?

- [Problémy mohou nastat vždy a všude, zejména když se zavádí nový IT-systém. Ale je vždy lepší, kdyby se poctivě vysvětlilo, kde problém nastal.
- [Vynechat způsoby odpovědění, které by mohly působit arogantní dojem. To znamená v praxi, odpovídat na dotazy věcně a nikoli oficiálními frázemi typu „Předsednictvo postupovalo v souladu se zákonem“.

- [Při zásadnějších změnách systému informovat akademickou veřejnost předem o chystaných změnách, širěji prodiskutovat podobné změny a vysvětlit, proč k změnám dojde.
4. *Měly by se podle Vás nově upravit pravomoci a pravidla fungování předsednictva GA ČR? Pokud ano, jak?*
- [V současné době může Předsednictvo schvalovat a odvolat členy oborových komisí, které mají jen statut poradního orgánu.
- [Dle mého názoru bylo by dobré posílit pravomoci oborových komisí a panelů – jejich členové mají lepší přehled o projektech.
5. *Jaký máte názor na stávající pravidla programu Juniorských grantů?*
- [Podobné věkové hranice (35 let) platí i v zahraničí. Kombinace s povinnou zahraniční stáží je ovšem již neobvyklá.
- [Osobně bych se jako člen Předsednictva zasadil za zjednodušení pravidel na maximálně 8 let po získání Ph.D. a za uznání zahraniční stáže během doktorského studia jako doporučujícího faktoru v rozhodovacím procesu.
- [Věkovou hranici bych zrušil a to z následujícího důvodu: pokud žena začíná studovat ve věku 19 let, nastoupí hned po standardním pětiletém studiu na čtyřleté doktorské studium a dokončí je bez zpoždění, ukončí studium zhruba ve věku 28 let. Tady právě tkví současná diskriminace žen – kdo chce mít dítě v „biologicky rozumné době“, tj. do 30. roku života, již „nabere zpoždění“ a nedokáže kombinovat podmínky do 8 let pod PhD + do 35 let + zahraniční stáž.
6. *Jak hodnotíte současné fungování GA ČR v oblasti společenských a humanitních věd? Co byste chtěli změnit?*
- [Změnit by se dalo hodně. Ale buďme upřímní – problém je všude stejný: kvůli krizi preferují vlády tzv. „produktivní“ vědy. Poměrně dobře znám situaci v nizozemské NWO, a i tam je úspěšnost návrhů v oblasti humanitních a společenských věd jen kolem 17%.
- [Nicméně právě v nizozemském systému bych viděl možný příklad pro GA ČR. NWO vyhláší pro oborové oblasti, kde předpokládají velký převis poptávky (a to je vyloženě problém humanitních a společenských věd), tzv. „přednávrh“ (vooraanmelding). Takový „přednávrh“ se podává hned na začátku grantové soutěže a během dvou týdnů (!) se navrhovatel dozví, zda návrh má rozumnou šanci. Teprve poté investuje čas do kompletního návrhu, který pak projde standardní procedurou.
- [Díky tomuto systému by nebylo třeba zavedení tzv. kategorie Cn, která působí nerovné šance zejména pro mladší vědce. Navrhovatelé, kteří by podali přesně stejný nebo jen mírně změněný návrh, by dostali upozornění, že návrh tak bz neprošel (a zároveň by měli dostat jasné vysvětlení, v jakých bodech mají změnit návrh).
- [Tento systém by ovšem znamenal větší zátěž pro panely, ale zároveň by byl poctivější vůči žadatelům.
7. *Jaký by měl být podle Vás postup při zavádění nových pravidel do grantových soutěží?*

- [Důkladně prodiskutovat v panelech a oborových radech GA ČR
- [Prodiskutovat s vybranými členy akademické veřejnosti (např. Konference rektorů apod.).
- [Jasně vysvětlit, proč se zavádí nějaké nové pravidlo.

Prof. PhDr. Jan Holzer, Ph.D. (Masarykova univerzita v Brně)

1. Co považujete za největší systémový problém GA ČR?

Základní „systémovou“ výzvou je jasnější definování pozice agentury v systému poskytovatelů financování vědy v ČR, konkrétně její transparentnější koncentrace na financování takového základního výzkumu, jenž je v nejen českém srovnání excelentní.

2. O jakou hlavní změnu ve fungování GA ČR budete usilovat a jakými prostředky?

Chci především přispět k transparentnosti všech činností předsednictva a celé agentury. Schopnost obhájit před odbornou komunitou, politickou reprezentací i laickou veřejností efektivitu, průhlednost a kontrolovatelnost vnitřních pravidel a odbornou relevanci výstupů hodnocení návrhů projektů představuje pro GA ČR v současnosti podle mne prioritní (a v řadě ohledů v blízké budoucnosti pravděpodobně krizový) úkol.

3. Jakými způsoby by podle Vás měla GA ČR zlepšit komunikaci s akademickou obcí a obnovit u ní narušenou důvěru?

Netroufal bych si paušálně tvrdit, že má celá akademická obec v tuto chvíli narušenu důvěru ke GA ČR. O nutnosti zlepšení komunikace jsem nicméně přesvědčen (viz předchozí odpověď). Toto zlepšení se musí jednak týkat intenzivnější a funkční interní komunikace mezi orgány GA ČR, jednak se musí projevit ve směru k odborné komunitě i (čím dál tím více) široké veřejnosti.

4. Měly by se podle Vás nově upravit pravomoci a pravidla fungování předsednictva GA ČR? Pokud ano, jak?

Nedomnívám se, že je nutno nově upravovat pravomoci a pravidla fungování předsednictva GA ČR.

5. Jaký máte názor na stávající pravidla programu Juniorských grantů?

V kritické reflexi průběhu a výsledků aktuální soutěže juniorských projektů je podle mne namísto otevřít otázku jejich nastavení pro další období. Cílem by mělo být řešení, které by zachovávalo garanci vysoké odborné úrovně uchazečů, ale zároveň by poskytovalo žádoucí prostor pro zohlednění specifík jednotlivých skupin oborů (např. humanitních a společenskovědních). Abych nebyl zcela nekonkrétní, nepovažuji za šťastné např. podmiňování účasti na juniorských projektech tím, že badatel či badatelka absolvoval/a minimálně půlroční pobyt v zahraničí na postdoktorské stáži.

6. Jak hodnotíte současné fungování GA ČR v oblasti společenských a humanitních věd? Co byste chtěli změnit?

Pochopitelně vnímám stupňující se vnější tlak na upřednostnění přírodních a technických nauk. Na tuto situaci je nutno reagovat kroky, které povedou k posilování badatelské důvěryhodnosti společenských a humanitních věd i objasňování relevance jejich veřejné funkce. V tomto smyslu jsem schopen a připraven hájit některé zvláštnosti společenskovědních a humanitních oborů včetně z nich plynoucích důsledků pro hodnocení projektů v GA ČR; zvláštnost nicméně nesmí být

interpretována jako nárok na ignorování obecných trendů v hodnocení vědy, což je pohodlně alibistický postoj, k němuž jistá část české společenskovední komunity tradičně inklinuje.

7. Jaký by měl být podle Vás postup při zavádění nových pravidel do grantových soutěží?

Případné návrhy na zavedení jakýchkoli nových pravidel do grantových soutěží musí i nadále vycházet z předsednictva, které je orgánem odpovědným za tuto funkci agentury. Nicméně je namístě více vtáhnout do případné debaty o možných změnách např. stávající členy komisí a využít jejich zkušeností s aktuálním modelem evaluace projektů.

doc. PhDr. Helena Ulbrechtová, Ph.D. (Slovanský ústav AV ČR)

1. Co považujete za největší systémový problém GA ČR?

V obecné rovině je největším problémem fakt, že se jedná o jedinou velkou agenturu poskytující účelové prostředky na základní výzkum v ČR – konkurence uchazečů je příliš velká a udělené procento grantů příliš malé. Nicméně za toto samotná GA ČR nemůže - ale jistě i z tohoto důvodu je na ni pozornost akademické obce upřena o něco více, než by tomu bylo v případě existence více poskytovatelů účelové podpory základního výzkumu.

Za její největší systémový problém pak považuji způsob posuzování projektů, který nařizuje v prvním kole vyřazování určitého procenta projektů bez možnosti dalšího posouzení nezávislými odborníky; přitom dva ze čtyř hodnotitelů v panelu nemusí své špatné ohodnocení zdůvodnit. Dále je to dle mého externího pohledu nepřilíš hospodárný způsob zacházení s financemi v některých oblastech. To se týká především způsobu výpočtu platů řešitelů projektů – který se navíc téměř každý rok měnil. A samozřejmě jako problém vnímám i administrativně-byrokratickou zátěž pro řešitele projektů a nepřilíš přátelský komunikační systém.

2. O jakou hlavní změnu ve fungování GA ČR budete usilovat a jakými prostředky?

Snažila bych se o změnu právě v postupu posuzování projektů a o zavedení větší efektivity ve způsobu využití financí. Nicméně bez možnosti náhledu do konkrétních rozepsaných výdajů (v Závěrečném účtu najdete jen konečné sumy, ale pro posouzení jejich účelnosti je potřeba znát detailní rozpis), lze těžko předem vyvozovat přesné soudy. V procesu posuzování projektů bych byla proto, aby měl každý projekt šanci na nezávislý posudek odborníka mimo panel (nejlépe zahraničního). Víím, že argumentem proti tomuto způsobu bylo, že není možné zajistit dostatečný počet hodnotitelů a že honorování posudků je příliš drahé – nicméně jsem přesvědčena o tom, že takto by možná kvalita udělovaných projektů (minimálně v humanitních a společenských vědách) stoupla. Uvítala bych i odstranění některých omezujících technicko-byrokratických postupů při administrování projektů.

3. Jakými způsoby by podle Vás měla GA ČR zlepšit komunikaci s akademickou obcí a obnovit u ní narušenou důvěru?

U příští předsedkyně či předsedy bych ocenila, kdyby dokázal(a) otevřeně a osobně čelit případné kritice akademické obce (například na jednání Akademického sněmu se minulý předseda GA ČR nikdy osobně nedostavil, ačkoli byla problematika GA ČR na programu) a přiznal(a) případné chyby a hlavně o nich byl(a) ochotna/ochoten s akademickou obcí otevřeně diskutovat. Jistě by akademická obec uvítala včasější informace např. o systémových změnách a především by se tyto neměly dít během vypsání soutěže.

4. Měly by se podle Vás nově upravit pravomoci a pravidla fungování předsednictva GA ČR? Pokud ano, jak?

Pokud se podíváte do Statutu GA ČR, tak tam jsou pravomoci stanoveny jasně a nevyvolávají

dojem, že by bylo potřeba je měnit. Otázkou je, jak ve skutečnosti předsednictvo vnitřně funguje – a to člověk, který má k dispozici pouze veřejně přístupné dokumenty, nedokáže posoudit. Jistě bude na nové člence či novém členovi předsednictva, jak se s danou situací vyrovná, či – a to je důležitější – ji bude schopna/schopen změnit.

5. Jaký máte názor na stávající pravidla programu Juniorských grantů?

Pokud myslíte tu povinnost nepřetržité půlroční zahraniční postdoktorské stáže, tak tu považuji za diskriminující – za první stáž nemusí být předpokladem úspěšného řešení projektu, a za druhé není vždy možné stáž absolvovat – a to z různých důvodů, nejen „závažných zdravotních“, jak stojí v dokumentaci.

6. Jak hodnotíte současné fungování GA ČR v oblasti společenských a humanitních věd? Co byste chtěli změnit?

Zase: bez možnosti konkrétního vhledu přímo do systému, bez možnosti hovořit s předsedy i členy panelů zde mohu pouze předkládat dílčí pohled na věc. O některých věcech, které vnímám spíše negativně, zde nechci psát, protože to jsou mé domněnky vzniklé na základě určitých indicií. Tady by byla nutná zpětná vazba a domněnky prověřit. Jinak je letitý problém z mého pohledu s nepřiliš vyrovnaným rozložením panelů v některých oborech a samozřejmě nevím, podle jakého vnitřního kritéria jsou vybírání členové hodnotících panelů (v některých případech jsou téměř všichni z jedné instituce). Rozhodně bych chtěla, aby projekty byly posuzovány a vybírány přísně objektivně a co možná nejvíce eliminovat případné konkurenční boje mezi ústavu a institucemi.

7. Jaký by měl být podle Vás postup při zavádění nových pravidel do grantových soutěží?

Rozhodně ne náhlý a neuvážený – o navrhovaných změnách je třeba diskutovat jak interně, tak se zástupci akademické obce. Samozřejmě je třeba zaznamenat všechna možná problematická místa včetně dosavadní kritiky a snažit se analyticky a postupně o napravení nedostatků a o zavedení některých lépe fungujících pravidel. Zavádění změn je však dlouhodobý proces, který jistě není možno úspěšně uzavřít za rok.

Věřím, že nová předsedkyně či nový předseda nebude chtít GA ČR od základů měnit ze dne na den, ale naopak že naváže na to pozitivní, co přinesla a všechny pozitivní stránky bude chtít rozvíjet a vylepšovat – a hlavně bude komunikovat jak s předsednictvem, tak s akademickou obcí. Ať už máme na GA ČR jakýkoli názor, je to jediná instituce svého typu v ČR a vědci se k ní budou i v budoucnu obracet s žádostí o podporu svých projektů. Proto si myslím, že je potřeba optimalizovat (omlouvám se za tento nemožný termín, ale situaci podle mne vystihuje) jejich vzájemné vztahy a snažit se o to, aby systém byl efektivní a objektivní.

doc. Ing. Danuše Nerudová, Ph.D. (Mendelova univerzita v Brně)

1. Co považujete za největší systémový problém GA ČR?

Nekomunikace s vědeckou obcí ČR. Je potřeba posílit otevřenou komunikaci – před přijetím systémových rozhodnutí je třeba diskutovat s reprezentanty VaV komunity.

2. O jakou hlavní změnu ve fungování GA ČR budete usilovat a jakými prostředky?

O zlepšení komunikace s reprezentanty VaV komunity, o otevřenost k jejich názorům, a o posílení počtu žen v GAČR (především hodnotících panelech) a ve výkonných orgánech.

3. Jakými způsoby by podle Vás měla GA ČR zlepšit komunikaci s akademickou obcí a obnovit u ní narušenou důvěru?

Pravidelnou komunikací předsedy GAČR, ČKR, a AV ČR, a podílením se akademické obce na tvorbě nových pravidel

- 4. Měly by se podle Vás nově upravit pravomoci a pravidla fungování předsednictva GA ČR? Pokud ano, jak?*

Domnívám se, že je především nutno zavést kontrolní mechanismus pro případy, kdy by mohlo docházet k nedodržování nastavených pravidel

- 5. Jaký máte názor na stávající pravidla programu Juniorských grantů?*

Omezují ženy na rodičovské dovolené k podávání těchto projektů, neboť nejsou schopny splnit pravidlo zahraniční stáže. Ačkoliv je to krok správným směrem, je třeba zvážit nastavená pravidla.

- 6. Jak hodnotíte současné fungování GA ČR v oblasti společenských a humanitních věd? Co byste chtěli změnit?*

Velký důraz je kladen na kvantitativní výzkum, jako důsledek složení hodnotících panelů (nízký počet zástupců vědních oborů provádějících výzkum kvalitativní). Problém taktéž spatřuji v neproporčním zastoupení některých institucí.

- 7. Jaký by měl být podle Vás postup při zavádění nových pravidel do grantových soutěží?*

Nová pravidla je třeba diskutovat s reprezentanty VaV komunity a nezavádět je „zbrkle“.